

Logica non tam est de actibus intellectus in semetipsis, quam de secundis intentionibus in concreto, seu de rebus ut a cognitione denominatis: tota siquidem est in explicandis genere, specie, differentia, subjecto, prædicato, medio, extremis etc., quæ nomina proprie conveniunt conceptibus objectivis, nec nisi improprie aptantur formalibus (1).

Resp. 1.º Hoc argumentum non «favet conceptibus objectivis secundæ intentionis, id est, concretis, aut denominationibus constitutis ex objecto et cognitione directa; neque enim denominatio generis est prædicabilis de inferioribus, nec denominatio subjecti identificatur cum denominatione prædicati, est sic de cæteris. Actus igitur illi verificantur de solo objecto extra animam specificative sumpto, connotata ut summum forma rationis ut mera conditione. Immo secundus et quartus, ut sonant, respiciunt rem prorsus independentem a forma rationis, nempe realem identitatem. Si ergo munus objecti formalis est verificare actus, plures erunt actus vere logici, qui solas res secundum esse physicum de formali respiciant ita, ut forma rationis ut summum sit conditio objectiva, quod tamen Auctores, quibuscum modo certamus, improbare videntur» (2).

Resp. 2.º *Negari* potest Major objecti argumenti. «Non enim semper quod verificat actum est illius objectum formale, quoties nimirum attingitur ob motivum seu rationem formalem realiter ab ipso distinctam. Sic, dum fide divina vel humana assentimur objectis alias ignotis, assensus isti verificantur de rebus creditis, cum tamen sola dicentis auctoritas sit eorum objectum formale» (3).

Resp. 3.º *dist.* Minor. Actus Logicæ non pauci verificantur de solis conceptibus objectivis, si accipiantur ut sonant, *conc.*, si explicentur ad intentionem Logicæ, *neg.*; et *neg.* conseq.

Ad probationem. «Actus illi, si ad intentionem Logicæ explicentur, reddunt sensum hujusmodi: *Conceptus genericus talis esse debet, ut reddat naturam prædicabilem; Definitio et*

(1) Apud Lossada, loc. cit. n. 7.

(2) Lossada, loc. cit. n. 8.

(3) Lossada, ib. n. 9.

definitum formalia verificare debent de eodem subjecto; Subjectum et Prædicatum formalia representare debent objecta realiter identificata; In syllogismo exprimi debet identitas realis extremorum cum tertio et inter se. Idem puta de cæteris. Sic autem explicati, proprie verificantur abs dubio de conceptibus formalibus, eosque directe respiciunt.»

«In idem recidit, quod alii dicunt, prædictos Logicæ actus, ut jacent, verificari de conceptibus formalibus, non *ut quod*, sed *ut quo*, non *in essendo*, sed *in representando*: quamvis enim subjectum et prædicatum formalia non sint id, quod identificatur, tamen representant objecta realiter identificata: et quamvis conceptus *animal* non sit, quod prædicatur, est id, *quo* redditur objectum prædicabile» (1).

Objic. 2.º Concreta *genus, subjectum, prædicatum* et similia, ad aliquam scientiam pertinent secundum omnes partes, quas involvunt. Sed non ad aliam, quam ad Logicam. Ergo... (2)

Resp. 1.º Non omne concretum seu denominatio extrinseca adscribi debet alicui scientiæ, ut patet in his: *amatum, visum, tactum, irrisum...*

Resp. 2.º «Ut ea concreta spectent ad Logicam, non debet utraque pars habere munus objecti formalis, sed sufficit, quod altera formaliter, altera materialiter, per actus logicos attingatur, ut accidit his concretis: *congrue significatum, ornate dictum, graphice expressum, comparatione Grammaticæ, Rhetoricæ et Pictoriæ*» (3).

Dices: Physica non solum formam, sed etiam materiam habet pro formali objecto.

Resp. *neg.* paritatem. Ratio enim, cur Philosophia naturalis et materiam et formam directe ac per se considerat, est quia utraque participat rationem entis mobilis, quæ est ratio formalis, sub qua tendit illa scientia.

Objic. 3.º Tractatus de *Anima* non solum agit de actibus intellectus et voluntatis aut sensuum, sed etiam de objectis eorum. Ergo idem dicendum est de Logica.

(1) Lossada, loc. cit. n. 10, apud quem vide solutas in n. 11, 21, instantias contra hanc solutionem factas.

(2) Apud Lossada, ib. n. 13.

(3) Lossada, ib. n. 13.

Resp. quod attinet ad actus intellectus et voluntatis, *neg.*, quod de illarum potentialium objectis formaliter tractet scientia de *Anima*; verum enim et bonum, quæ sunt earum objecta, pertinent ad metaphysicam considerationem.

Quod vero attinet ad objecta sensuum fateor ita esse; sed ratio est, quia illa objecta spectant ad considerationem naturalis Philosophiæ. Unde *neg.* paritatem.

Objic. 4.º Homo sic ordinatur ad Deum clare visum, ut non sola visio, sed etiam Deus ipse sit finis hominis. Ergo Logica sic ordinatur ad genus, speciem et alia concreta intentionalia, ut non sola cognitio, sed etiam res, quæ cognoscitur, sit ejus finis et objectum formale (1).

Resp. *neg.* paritatem. Quia Deus ipse, prout distinctus a visione, habet in se rationem ac motivum, cur sit finis hominis; at Logica ejus finis est artificium modi sciendi, in rebus extra animam non invenit rationem aut motivum, cur ab ipsa considerentur.

Addo etiam, si quippiam valeret paritas, argumentum probaret Logicam principalius ordinari ad res secundum esse physicum earum, quam ad cognitiones, quod est contra arguentem; immo probat Logicam ex professo versari circa prædicata intrinseca et specifica rerum omnium; quare Logica omnia tractare debet, omniaque scire.

Dices, idem incommodum sequi, si objecta cognitionum, saltem pro materiali, respiciantur a Logica. Sed respondeo materiale objectum non discuti ex professo a scientiis, sed solum quantum exigit necessitas objecti formalis; artificium autem, quod est objectum formale Logicæ, quatenus ab ejus regulis generalibus dictatum, plerumque non exigit notitiam rerum, nisi obviam et generalem (2).

Objic. 5.º Omne id, de quo scientia disputat, est ejus formale objectum. Sed Logica ex professo disputat de conceptibus objectivis, saltem in questione præsentis. Ergo (3).

Resp. Objectio probat etiam id omne, de quo disputatur, an sit formale objectum, reipsa esse, quamvis evidenter

(1) Ita P. Lynce apud Lossada, loc. cit., n. 14. Conf. 2.^a

(2) Lossada, loc. cit., n. 16.

(3) Ita iterum P. Lynce apud Lossada, loc. cit., n. 14.

otendatur pars negativa: quod est mirabile. Formale igitur objectum Logicæ illud est, cujus ipsa naturam et proprietates directe investigat; non vero illud, de quo tantum querit, an objectum sit, ut maturius, et velut cognita causa, declarat spurium, et abjiciat: hoc enim solum attingitur, et, si velis, formaliter, per actus reflexos speculativos, qui non proprie, sed reductive pertinent ad Logicam (1).

Plura lege, si lubet, apud Lossada.

ARTICULUS IV.

Utrum objectum formale Logicæ sit ens rationis et secundæ mentis intentiones.

348. Ut questionem salebrosissimam nec sine maximo animorum æstu agitatam exponamus, oportet prius perspicue terminos intelligere sententiarumque varietatem aperire. Intentio generatim importat actum intellectus, et duplex distinguitur: *prima* et *secunda*. Prima est cognitio directa representans objectum secundum esse physicum; secunda vero est cognitio reflexa habens pro objecto rem, prout jam prævie cognitam vel secundum esse derivatum ab intellectu. At sicut conceptus duplex distinguitur *formalis* et *objectivus*; ita etiam intentio sive *prima* sive *secunda*, altera est formalis, altera objectiva. Prima et secunda intentio formales sunt istæ, quæ modo descriptæ sunt. Prima autem intentio objectiva est objectum primæ intentionis formalis, nempe res illa, quæ terminat primam intentionem formalem; et secunda intentio objectiva similiter est illud, ad quod terminatur secunda intentio formalis, nempe res secundum esse derivatum ab intellectu.

Hæc, quæ jam alibi declarata sunt, exemplo illustrari possunt. Cognitio ita representans *hominem* cum sua reali natura est prima intentio formalis; physica vero ac realis natura hominis est prima intentio objectiva. Quod si intellectus supra naturam hominis *sic cognitam* reflectatur, reperiet eam præcisam atque abstractam ab omnibus differentiis

Aperitur
status
questionis.
Quid intentio

intentio prima,
secunda,

formalis et
objectiva.

(1) Lossada ib., n. 17.

individuantibus cum quibus natura humana inest in Petro, Paulo etc., et prout sic abstractam videt esse quodammodo unam atque uniformiter prædicabilem de Petro, Paulo etc. Et hujusmodi unitas constituit universale logicum. Mens igitur ita reflectens format hosce conceptus: *Humanitas abstracta, prædicabilis de multis, universalis, species*: qui omnes sunt totidem intentiones secundæ formales, et objectum hisce conceptibus respondens, nempe *humanitas abstracta*, etc. sunt secundæ intentiones objectivæ (1).

Quare secunda intentio objectiva si in concreto spectetur. duo involvit, pro materiali naturam realem, quæ fuit objectum primæ intentionis formalis, et formam seu denominationes provenientes ex modo illam intelligendi, seu affectiones proprias illius esse intentionalis derivati ab intellectu abstracte ac præcise illam concipientis. Tales sunt *universalitas, ratio generis seu generitas, ratio speciei, subjectio, prædicatio, definitio* etc., nam istæ affectiones aut proprietates non conveniunt rebus secundum suum esse reale, sed solum secundum suum esse intentionale, seu prout certo modo cognitæ sunt.

«Forma autem ista, saltem eo sensu, quo intenditur a Logica, nihil est aliud juxta nostros Auctores, quam cognitio directa, quæ dicitur prima intentio formalis; hæc enim pro varietate sui modi tendendi præstat formaliter objecto denominationes *generis, prædicati, definiti*» etc.

«Porro denominatio dicitur *extrinseca*, dum provenit a forma non inherente subjecto, sed alibi existente; ut cum a visione, cognitione, dilectione in te existentibus denominatur alter *visus, cognitus, dilectus*. Dicitur vero *intrinseca*, dum est a forma, quæ subjecto inheret; ut cum tu ipse denominaris *videns, cognoscens*, vel etiam *albus, aut calidus*».

«Secunda ergo intentio in concreto est denominatio extrinseca, cujus materia est objectum externum, et cujus forma est cognitio inhærens, non objecto, sed intellectui, cognitio, inquam, illa, quæ in ordine ad suum objectum est prima

(1) Vide de his S. Thom., Opusc. de *Natura Generis*, cap. 15; et Opusc. 2.º de *Universalis*; et Auctor. *Summ. totius Logicæ Aristot.*, tract. 1, cap. 1.

intentio formalis; hæc enim ipsa in ordine ad cognitionem reflexam, est secunda intentio objectiva in abstracto, seu forma secundæ intentionis in concreto» (1).

Hæc in sententia Nostrorum, qui consequenter censent ipsos formales actus intellectus nostri secundum propriam rectitudinem esse objectum formale Logicæ, ut mox videbimus.

349. At longe aliter opinantur Thomistæ, qui communiter contendunt objectum formale Logicæ in ente rationis reponendum esse. Quod ut intelligas,

Nota ens rationis, prout alibi explicabitur, trifariam accipi posse: *effective*, aut *subjective*, *denominative*, et *objective*. Ens rationis effectivum seu subjectivum est ens, quod a ratione efficitur, in eaque tamquam in subjecto recipitur: quo sensu omnes actus intellectus entia rationis appellari possunt. Ens rationis denominative sumptum, sunt denominationes ab actibus intellectus in objectum derivatæ; et hoc pacto *esse cognitum, definitum* etc. vocantur entia rationis, nempe denominativa. Hæc tamen duæ acceptiones entis rationis minus propriæ sunt; et ens rationis simpliciter dictum, intelligitur ens rationis objectivum.

Ens ergo rationis objective sumptum, est illud, quod habet esse objective tantum in intellectu. Tale ens est pure objectivum seu fictum, quod proinde neque est extra intellectum, nec esse potest, sed tantum habet esse objectivum in intellectu, quia illud sibi objicit intellectus ut ens, et cognoscit quasi ens, cum revera non sit ens sive existens, sive etiam possibile. Itaque quando quæritur num ens rationis sit objectum formale Logicæ, intelligitur hujusmodi ens rationis, videlicet *objectivum*.

Sed advertete adhuc hoc figmentum entis, seu ens rationis, posse esse vel sine fundamento vel cum fundamento conflatum ab intellectu: primum genus vocatur *ens rationis ratiocinantis*, et sub se complectitur chimæras, ut *equus rationalis, circulus quadratus* etc. Alterum vocatur *ens rationis ratiocinatæ*, quia fingitur cum aliquo fundamento vel occasione ab ipsis rebus præbita, dividique solet in *negatio-*

Sententia
nostrorum au-
ctorum.

Sententia
Thomistarum
objectum
Logicæ in ente
rationis
reponendum.
Ens rationis
tripliciter dici
potest:
effective,
subjective,
objective.

Ens rationis
objectivum
potest
esse cum vel sine
fundamento.

(1) Lossada, *Logic.*, tract. 1, disp. 2, cap. 4, n. 3.

nem, privationem ac relationem rationis, quia nempe omnes huiusmodi fictiones entis vel fiunt concipiendo carentias (negationes vel privationes) per modum formæ aut affectionis objecti positivæ, vel ibi fingendo relationem, ubi nulla est.

Jam entia rationis, quæ vulgo *logica* dicuntur, non sunt ex communi sententia negationes nec privationes instar formarum positivarum conceptæ; sed entia rationis *logica* dicuntur denominationes ab operationibus intellectus resultantes, vel denominationes certum modum rem considerandi consequentes, quales sunt ratio *subjecti*, *prædicati* etc.; vel si mavis rem in concreto declarare, sunt ipsæ res cognite prout certo quodam modo denominatæ ob modum, secundum quem considerantur, ut *subjectum*, *genus*, *species* etc. Hæc vero dicuntur entia rationis *logica*, quia sola hæc cadunt sub considerationem *Logicæ*.

Thomistæ ergo unanimiter censent objectum formale adæquatum *Logicæ* esse ens rationis objectivum, quamquam non omnes eodem modo rem explient. «Quidam enim illorum dicunt, objectum *Logicæ* esse ens rationis in tota sua latitudine, ut abstrahit a privatione, negatione, et relatione,» quam sententiam refutat Toletus (1). «Alii vero dicunt esse solam relationem rationis, ut abstrahit a prima et secunda intentione» (2). Verum omissis his aliisque modis dicendi, qui etiam a posterioribus Thomistis deseruntur, sententia est inter hos celebris, constituens objectum formale *Logicæ* in ente rationis, quod sit artificium vel forma artificialis resultans in materia *Logicæ* ex regulis ejus. Quæ tamen sententia bifariam exponitur, ac defenditur.

Primus modus est eorum, qui agnoscunt materiam seu objectum materiale *Logicæ* esse formales actus intellectus, formam vero seu rationem, sub qua *Logica* eos considerat, dicunt esse artificium ac rectitudo vel ordinatio ipsorum, quæ tamen sit quoddam ens rationis ex directione ac regulis *Logicæ* in iisdem resultans. Aliis verbis, hi auctores sentiunt actus mentis, ut in seipsis artificiosos, esse objectum formale

(1) *Dialect.*, *De Dialectica in communi*; quæst. 5.^a, conclus. 3.^a

(2) Apud Lossada, loc. cit. cap. 4, n. 6.

Thomistæ reputant objectum *Logicæ* in ente rationis objectivum; variant tamen nonnihil in modo rem explicandi.

Modus quorundam auctorum, pro ente rationis subjective in actibus spectato pugnantium

Logicæ, ita tamen ut forma artificii, qua actus constituuntur recti, non sit realis, sed ens quoddam rationis. Hanc tuentur opinionem Cosmas de Lerma (1), Sanchez et Martinez de Prado (2), quibus subscribere videtur a nostra Societate P. Antonius Rubius (3).

Alii vero censent, artificium in rebus ipsis cognitis resultans ex modo cognoscendi esse formale objectum *Logicæ*, nempe formas constituentes secundam intentionem in concreto, seu rationes *generis*, *speciei*, *subjecti*, *prædicati*, etc. secundum quam ordinare conceptus objectivos docet *Logica*. Et quoniam istæ formæ non habent ullum esse reale, ideo *Logica* dicitur sectari tamquam formale objectum ens rationis. Unde secundum hunc modum explicandi actus intellectus non sunt materia denominabilis ab artificio, quod *Logica* formaliter contemplatur, sed res ipsæ cognitæ, quibus conveniunt rationes *generis*, *speciei*, *subjecti*, etc. Actus vero intellectus sunt materia pure dirigibilis, quia nempe illi ex directione *Logicæ* inducunt in objectis intellectis artificium, quod hæc scientia formaliter contemplatur, quatenus ex certo modo cognoscendi resultant in illis entia rationis, sicut actiones fabri ex directione artis inducunt formam artificialem in rebus externis. Hanc sententiam tuentur Joannes a S. Thoma (4). Complutenses (5) alique plurimi Thomistæ (6), quibus e nostra Societate videntur adhærere PP. Toletus (7) et De Benedictis (8). Pro hac quoque sententia laudatur S. Thomas, qui non uno in loco scripsit quædam eidem multum faventia (9).

modus communissimus inter Thomistas, ens rationis in objecto actuum considerantium tuentes.

(1) *Log.*, lib. 1.º de *Proemialibus*, quæst. 9.

(2) Apud Lossada, loc. cit.

(3) *Logic.*, quæst. 6. *proem.*

(4) *Log.*, secund. part. quæst. 1, art. 3.

(5) *Log.*, Disp. 1. *proem.*, q. 2.

(6) Apud eisdem Complutens., et apud Lossad., loc. cit., n. 7.

(7) *De Dialect in communi*, quæst. 5, *concl.* 4.

(8) *Philos. perip.*, vol. 1, quæst. *proem.*, cap. 5, paragr. 2, *Dico* 4.º

(9) Vide lib. 1.º *Poster.*, lect. 20, paragr. d.; lib. 4. *Metaphys.*, lect. 4, paragr. b; *Opusc.* 2.º de *Universal.*, paulo ante med.; *Opusc.* de *Trinit.*, *sup.* *Bœt.*, quæst. ult. art. 1, ad 3.^{am} etc.

Contra vero nostri auctores fere omnes cum Eximio Doctore (1), Fonseca (2), Conimbricensibus (3) aliisque negant ens rationis pure objectivum esse objectum formale Logicæ, sed volunt objectum formale esse actus intellectus artificiosos recteque dispositos cum artificio ac rectitudine sibi propria, quæ sit non ens rationis, sed aliquid reale ac realiter indistinctum ab ipsis formalibus actibus intellectus.

Sententia
nostrorum au-
ctorum.

In quo sit cardo
totius
contraversiæ.

Totus ergo cardo controversiæ inter Thomistas et nostros Auctores in hoc est, utrum Logica formaliter ac prius consideret conceptus objectivos vel rationes cognitivas secundum illas denominationes derivatas ex modo intelligendi, quales sunt ratio generis, subjecti, prædicati, etc. quæ dicuntur secundæ intentiones in abstracto, nihilque realitatis important in ipsis rebus cognitivis, an vero potius consideret formaliter ipsos actus formales intellectus secundum artificium reale ac rectitudinem sibi propriam et intrinsicam.

In hac controversia, cujus longe majorem esse judico difficultatem, quam utilitatem, ego proponam rationes utriusque partis, ac dein, quid mihi verisimilius videatur, indicabo.

§ I.—SENTENTIA THOMISTARUM,

PRO ENTE RATIONIS OBJECTIVO IN IPSIS REBUS CONSIDERATO PUGNANTIAM.

350. Probatur 1.º Auctoritate S. Thomæ, ex quo varia producuntur testimonia: α) Ex *Proæmio* in libros *Ethicorum*, ubi plures ordines considerantur tamquam objecta diversarum scientiarum, et dicitur *ordo, quem ratio considerando facit in proprio actu pertinere ad rationalem Philosophiam*, seu Logicam, nempe *ordo, quem ratio considerando facit in proprio actu; puta cum ordinat conceptus suos ad invicem et signa conceptuum, quæ sunt vocis significatio* (4). Verum hoc testimonium videtur multo magis favere contrariæ sententiæ: quare miratur Lossada (5) illud a Thomistis in suum favorem allegari.

Rationes in
favorem
sententiæ
Thomistarum,
ens rationis
objectivum
tuentium:
prima,
auctoritas
S. Thomæ.

- (1) Disp. Met., 54, in principio.
- (2) Metaph., lib. 2, cap. 3, q. 1, sect. 3 et 5.
- (3) Dialect., q. 5, proem. art. 2.
- (4) Hunc locum alibi nuper produximus.
- (5) Loc. cit., cap. 4, num. 32.

β) Ex lib. 1.º *Poster.* lect. 20, ubi hæc habentur: *Quia circa omnia quæ sunt, habet negotiari ratio, Logica autem est de operibus rationis, Logica etiam erit de his, quæ communia sunt omnibus, id est, de intentionibus rationis, quæ ad omnes res se habent.* Tales autem intentiones sunt ratio generis, speciei, subjecti etc.

γ) Ex libro 4.º *Metaphysicor.* lect. 4, ubi: *Ens est duplex, inquit, scilicet ens rationis et ens naturæ.* Ens autem rationis proprie dicitur de illis intentionibus, quas ratio advenit in rebus consideratis, sicut intentio generis, speciei et similitum; quæ quidem non inveniuntur in rerum natura, sed considerationem rationis consequuntur. Et hujusmodi scilicet ens rationis est proprie subjectum Logicæ (1).

Alia etiam testimonia producuntur ex S. Thoma in patrociniū hujus opinionis (2).

Prob. 2.º eadem Thomistarum sententia ratione. « Omnis realitas, quæ inveniri potest in objecto Logices, vel est actus intellectus, a quo denominantur res cognite, vel est res intellecta et representata, vel aliquid reale superadditum et accrescens conceptibus ex ordinatione Logicæ. Duo prima secundum suam realitatem solum pertinent ad objectum materiale Logicæ, quia de rebus cognitivis, ut res sunt, agunt scientiæ reales, et de conceptibus, etiam ut sunt reales perfectiones intellectus, agit Philosophia. Solum ergo de illis, quatenus ordinatis artificioso modo, formaliter agit Logica. Et quod accrescit ex ordinatione Logicæ, vel est sola denominatio extrinseca; quæ redduntur cognitæ; et hoc naturaliter ad cognitionem consequitur, non est autem aliquid artificiosum, quod per se respicit Logica, quia est ars scientifica. Debet ergo esse aliquid artificium conveniens objectis non in re, sed ut cognitivis; et si convenit rebus ut cognitivis, constat esse aliquid rationis, quia convenit illis, non ut sunt

Secunda ratio.

(1) Hunc locum de ente rationis non pure objectivo, sed de subjectivo ac denominativo interpretandum esse contendit P. Lossada (loc. cit. cap. 5, n. 11-15) cum aliis auctoribus Societatis.

(2) Vide v. g. Opusc. de *Natura Generis*, cap. 4; Opusc. 2.um de *Universalib.*; Opusc. de *Trinit.*, sup. Bœt., quaest. 6, art. 1 ad 3.um

in re, sed ut sunt cognitæ; neque enim invenitur in re relatio *generis aut speciei*» etc.

«Quod vero accrescit ipsis actibus intellectus ut ordinatus per Logicam, non potest esse aliud, quam realis tendentia, vel ordo ad objecta cognita et ordinata per intentiones logice; cas; nam quicquid aliud in conceptu ponatur, præter ordinem istum ad objecta sic ordinata, non est aliquid reale. Et ex hoc illi conceptus et actus dicuntur ordinati a Logica, quia versatur circa objecta cognita, quæ sic ordinata sunt; sicut conceptus non dicitur *genus* aut *species*, aut *prædicatum* aut *subjectum*, nisi quia attingitrem, quæ est genus, vel species aut prædicatum, etc. Ista autem tendentia et representatio circa objecta sic intentionata, sine dubio realis forma et perfectio est, sicut etiam ipse habitus scientiæ, qui eadem objecta respicit, realis qualitas et scientia est, sed non est id, quod per se et formaliter respicitur a Logica; tum quia isti actus et conceptus non dicuntur ordinati, nisi quia objecta, circa quæ versantur, ordinata sunt; atque adeo si ordinatio in ipsis rebus cognitæ est aliquid rationis, etiam denominatio ab illa proveniens in actus non addit novam realitatem. Tum etiam quia hoc ipsum quod Logica proponit aliis scientiis conceptus objectivos per intentiones Logice ordinatos sine alio reali influxu, illas dirigit, sicut aliæ artes architectonicæ, quæ dirigunt inferiores, non habent pro objecto formali actus inferiorum artium, quas dirigit, sed objectum quod respiciunt, per cuius propositionem redduntur aliæ inferiores directæ... Similiter Logica cum reliquis scientiis ordinet, et illuminet quantum ad modum artificiosum discurrendi, non habebit pro objecto formali ipsos actus aliarum scientiarum ratione tendentiæ et ordinis realis ad objecta sua ordinata; sed illud, quod in objecto cognito speculatur Logica, et aliis scientiis proponit sequendum, id erit objectum formale ipsius, quæ utique ordinatio objectorum secunda intentione est.» Ita Joannes a S. Thoma (1).

(1) *Log. secund. part.*, q. 1, a. 3. *Fundamentum conclusionis est*; et ibidem respondetur quibusdam instantiis, contra hoc argumentum factis.

Prob. 3.º Tres sunt objecti formalis adæquati conditiones ex S. Thoma (1): α) «quod contineat omnia, quæ tractantur in scientia, ita ut ad ipsum revocentur omnia, vel tamquam principia, vel tamquam partes, vel tamquam species vel proprietates ejus: β) quod sit id, de quo potissima cura est in tali scientia, et de quo (si aliqua fuerint) tradantur præcepta: γ) quod sit id, per quod talis scientia distinguitur a qualibet alia» (2). Atqui tres hæc conditiones locum habent in ente rationis respectu Logicæ, non vero in ente reali. Ergo...

Tertia ratio.

Minor Probatur quoad α). Ens-rationis prædicatur fere de omnibus, quæ in tota Logica tractantur; reliqua vero ad ipsum reduci possunt, vel tamquam partes, vel principia vel species. Sane hæc sunt veræ prædicationes: *Universale est ens rationis; Genus, species, differentia* etc. *sunt ens rationis: Univocum, analogum, prædicamentum, propositio, æquipollentia, antecedens, inductio, syllogismus, figura* etc. *sunt entia rationis*. De intellectu autem et ejus actibus non disputat Logica, nisi secundum quod sunt principia et cause, ex quibus dictæ intentiones resultant. Reliqua vero, ut substantia, qualitas et aliqua prædicamenta, quæ in Logica tractari solent, revera ad ipsam non pertinent, secundum quod sunt partes entis realis (3).

β) Neque vero obiter de hujusmodi entibus rationis aut propter aliud agit Logica, sed ex professo et per se.

γ) Denique per ens rationis, non vero per ens reale distinguitur Logica a cæteris scientiis. Neque aliter distingui posset. Nam si objectum reale contempleretur, illud esset abstractum vel a materia dumtaxat singulari, vel etiam a sensibili, vel præterea ab omni prorsus materia etiam intelligibili; nec enim est possibile objectum habens alium gradum abstractionis. Atqui objectum abstrahens a materia dumtaxat singulari spectat ad Physicam; abstrahens a sensibili, ad Mathematicam; abstrahens demum ab intelligibili, ad Metaphysicam.

(1) S. Thom., Prolog. in libr. *Sententiarum* art. 4.

(2) Complutens., disp. 1, proem. q. 2, n. 11.

(3) Complutenses loc. cit., n. 19. De quo cfr. Lossada, loc. cit., c. 5, n. 21 et 25 seqq.

Ergo si Logica formaliter respiceret objectum aliquod reale, non posset ab aliis scientiis distingui. Ita Complutenses (1).

Quarta ratio.

Prob. 4.º In qualibet scientia dantur principia prima, objecti illius scientiæ propria, ex quibus procedit ad conclusiones de objecto illo demonstrandas. Ergo si objectum scientiæ reale est, principia quoque illius realia sint oportet. Atqui Logica non habet aliqua prima principia realia, ex quibus procedat ad suas conclusiones de objecto proprio demonstrandas. Nam tota ars syllogistica innititur in principiis *Dici de omni et Dici de nullo* et in principio identitatis. Similiter ars definiendi et dividendi innititur intentionibus generis, differentie, speciei, et similibus: quæ omnia constat esse entia rationis. Ergo principia, ex quibus procedit Logica sunt intentiones rationis ac proinde tale quoque erit objectum ejus. Ita iterum Complutenses (2).

Quinta ratio.

Prob. 5.º Consideratio rationis se extendit ad omnia, de quibus ens reale prædicatur, docente Aristotele (3) et S. Thoma (4), et sic assimilatur Metaphysicæ. Debet ergo illa considerare sub aliqua ratione formali, quæ in omnibus illis reperiri possit. Atqui ultra prædicata seu rationes reales, rebus omnibus communes, quæ sunt objectum Metaphysicæ, nullæ aliæ dantur rationes, quæ conveniant omnibus entibus, nisi secundæ intentiones seu prædicata rationis. Ergo ratione illarum considerat Logica omnia entia, ac proinde ipsæ erunt objectum formale ejus.

Hoc quoque argumentum faciunt Complutenses (5), de quo videri potest Lossada (6). Plura dabunt alii Auctores, ac nominatim Lossada in objectionibus, quas sibi proponit ac solvit (7). Sententiam vero hanc fuse impugnatam vide si vacat, apud Lossada (8).

(1) Loc. cit., n. 19 et 18, *Confirmatur primo*. De hoc ultimo argumento vide Lossada, loc. cit., cap. 5, n. 7, 8.

(2) Loc. cit., n. 20.

(3) Arist., lib. 4 *Metaph.*, cap. 2; et lib. 1 *Poster.*, cap. 8.

(4) S. Thom., lib. 4 *Metaphys.*, lect. 4.

(5) Loc. cit., n. 18.

(6) Loc. cit., cap. 5, n. 9.

(7) Loc. cit., toto cap. 5.

(8) Loc. cit., cap. 4, a. n. 15, ad finem usque.

§ II.—SENTENTIA THOMISTARUM PRO ENTE
RATIONIS IN IPSIS ACTIBUS SPECTATO PUGNANTIUM, SEU ARTIFICIUM
ACTUUM, QUOD LOGICA CONTEMPLATUR, FORMALITER IN ENTE
RATIONIS REPONENTIUM.

Rationes
Thomistarum
procente
rationis in
actibus spectato
pugnantium:
prima,

Prob. 1.º «Logica habet pro objecto operationes intellectus, quas dirigit, ut per directionem constituat ex eis syllogismum aut aliud instrumentum. Ergo materiale objectum sunt operationes reales, formale verò directio aut ordinatio earum, per quam constituunt talia instrumenta. Sed ordinatio est relatio rationis. Ergo objectum formale est ens rationis.» Ita P. Antonius Rubio (1).

Prob. 2.º «Ex activa directione Logicæ necessario pullulat, seu consurgit in actibus directis forma rationis, quæ est secunda intentio et ultima forma artefacti logici» (2).

secunda,

Prob. 3.º «Actus intellectus secundum realem tendentiam sunt actiones artificis, quibus Logica suum construit artefactum. At artificium seu forma artificialis consistere nequit in actionibus artificis aut artis, sed semper est aliquid distinctum et inde pullulans» (3).

tertia,

Prob. 4.º Forma syllogismi in *Barbara* est ejus dispositio in figura et modo. Hæc autem dispositio est quid rationis, quia nihil ponit in conceptibus, siquidem ex iisdem invariantis construi potest alius syllogismus in alio modo et figuræ Ita Araujo (4).

quarta,

De vi harum rationum videri potest Lossada (5).

§ III.—SENTENTIA REPONENS OBJECTUM FORMALE LOGICÆ IN
ARTIFICIO REALI VEL RECTITUDE PROPRIA OPERATIONUM
INTELLECTUS.

Sententia
auctorum Societatis

352. Ut melius percipiatur doctrina hæc inter Auctores Societatis communissima, prius declarandi sunt termini,

declaratur amplius.

(1) *Logic.*, quæst. 6.^a proccm., n. 24, conclus. 1.^a Cfr. Lossada, loc. cit., cap. 4, n. 11.

(2) Ita Araujo et Prado, ex Lossada, loc. cit., n. 12.

(3) Vide apud Lossada, loc. cit., n. 13.

(4) Apud Lossada, loc. cit., n. 14. Cfr. e. 7, n. 18, *Objic. 2.^a* et n. 21.

(5) Loc. cit. cap. 4, n. 11, 15. Cfr. omnino etiam, quæ disputantur cap. 7, a. n. 16 ad n. 25.

videndumque, in quo consistat rectitudo et artificium illud, ratione cujus actus intellectus dirigi possunt a Logica. Nec vero quis scrupulum moveat ex eo, quod Logica non actus mentis, sed ipsam mentem dirigat. Nam licet Logica solam mentem dirigat, quatenus hæc vox idem sonat, ac *instruere* vel *edocere*, tamen vere etiam actus dirigit, quatenus hæc vox significat *diclare* vel *regulare*.

Directio duplex,
activa
et passiva.

Itaque directio duplex distingui solet *activa* et *passiva*. Directio activa est ipsa regula artis; directio passiva est ordinatio vel rectitudo, quam regula dictat in opere faciendo. Utraque spectari potest vel in actu primo vel in actu secundo. Activa directio in actu primo, quæ vulgo, licet improprie, dicitur dirigibilitas activa, est aptitudo regulæ ad dirigendum. Activa vero directio in actu secundo est ipsa regula, ut actu dirigens sive præluens ad operandum. Ex adverso passiva directio in actu secundo est rectitudo operis, ut facti cum attentione ad regulas; passiva directio in actu primo est aptitudo seu dignitas operis, ut ab arte dictetur, et approbetur, et vocatur etiam dirigibilitas passiva.

Dirigibile
subjective et
objective.

Observa tamen adhuc bifariam aliquid posse esse arte dirigibile, *subjective* et *objective*. Dicitur subjective dirigibile illud, quod postquam existit, est subjectum indifferens, ut recipiat vel non recipiat formam artificiosam; quo pacto ligna et lapides dirigibilia sunt ab architectura. Hujusmodi dirigibilitati per quamdam analogiam comparatur indifferentia rationis, quam habent prædicata communia, ut contrahantur per differentias specificas recte vel vitiose. Dicitur vero dirigibile objective, quod essentialiter est rectum, indifferens tamen, ut existat vel non existat; ideoque ab arte dictatur ejus existentia potius, quam actus oppositi: quare non est subjectum, cui ars perfectionem superaddat, ut est marmor respectu artis sculptoriæ, sed est ipsamet perfectio, quæ præconcipitur ab artifice, et regulis objicitur ut digna, quæ actu ponatur. Sic a Fide dirigibilis est amor Dei super omnia, non quia Fides dictet, ut amor alterius objecti fiat amor Dei, sed quia dictat, ut actus, quem præconcipit esse amorem Dei, eliciatur potius, quam alius amor. Hoc modo actus intellectus in specie dirigibiles sunt a Logica. Hæc ergo objectiva dirigibilitas idem est ac directio passiva in actu primo, vel intrinseca

rectitudo, quæ artis regulis objicitur ut factibilis, et vocari etiam solet *artificium fundamentale*.

Nam vox *artificium*, ut etiam *artefactum*, stricte sumpta connotat artis directionem; quare idem sonare videtur ac opus *actu directum, regulatum, positum cum advertentia ad regulas artis*, vel habens directionem passivam in actu secundo. Importat ergo formaliter denominationem extrinsecam a præluente regula ut a forma. Et hæc denominatio dicitur *artificium formale et extrinsecum*. Quod si præcise consideretur intrinseca rectitudo operis ex se digna, quæ ab arte dictetur, sic dicitur *artificium fundamentale*. Sic actus *animal rationale* elicitus ab ignaro Logica, vel sine attentione ad regulas, non est formaliter extrinsece artificiosus, cum non dirigatur ab arte præluente; est tamen intrinsece et fundamentaliter artificiosus, quia habet totam rectitudinem, quam præscriberent regulæ bene definiendi, si actu adhiberentur.

Verum quia passim *artificium* simpliciter dictum sumitur pro intrinseco, seu pro rectitudine ista; idcirco actus ille, sicut est formaliter ac plene rectus, ita est formaliter ac plene artificiosus, quamvis ab arte non prodeat hic et nunc. Atque hoc sensu accipitur in præsentii quæstione *artificium*, prout videlicet idem est ac passiva directio in actu primo, seu dirigibilitas objectiva; vel clarius, prout est idem ac rectitudo ex se digna labore artis, et quam ars præcipit, dum adest (1).

Hisce prænotatis, sententia est communissima inter nostros Auctores, statuens actus ipsos formales cognitionis, eosque prout recte et artificiose disponendos, esse objectum formale Logicæ ita, ut rectitudo vel artificium sit ratio formalis *sub qua* Logica operationes intellectuales contemplantur. Certum namque est operationes intellectuales secundum naturam suam spectatas pertinere ad considerationem scientiæ *de Anima*.

At quoniam operationes intellectuales tres sunt, simplex apprehensio, judicium et discursus, est aliqua varietas inter patronos hujus sententiæ in judicando, num omnes illæ tres

Artificium et
artefactum.

Sententia Socie-
tatis.

Aliqua
discrepantia
in modo
rem
explicandi.

(1) Omnia hæc fere ad verbum desumpta sunt ex P. Lossada, loc. cit., disp. 2, cap. 7, *Quid est artificium actus intellectus*, n. 13-16.

operationes sint formale objectum Logicae. Nam P. Hurtadus negat simplicem apprehensionem esse arte dirigibilem: unde consequenter eam excludere debet a ratione formalis objecti Logicae (1). Alii vero secundam dumtaxat operationem volunt esse formale Logicae objectum adaequatum, alii autem solam tertiam, alii primam ac tertiam, seclusa secunda, alii primam et secundam (2). Alii demum reponunt objectum formale adaequatum Logicae in tribus praedictis operationibus intellectus; quae est communissima nostratum sententia (3). Horum doctrinam sequens complectitur

Sententia
communissima

353. PROPOSITIO. Objectum formale adaequatum Logicae sunt tres operationes intellectus secundum artificium sibi proprium, seu prout recte instituendae.

fulcitur
rationibus.

Ut autem propositio haec probetur, duo demonstranda sunt: α) Tres operationes esse objectum formale adaequatum, non vero partiale dumtaxat: β) easdem esse objectum adaequatum secundum rectitudinem et artificium proprium.

Prob. α). Nam ut aliquid sit objectum adaequatum scientiae cuiusvis, requiritur, ut omnia quae disputat ea scientia, ad illud revocentur, ut secundum omnes suas partes ab illa tractetur, utque nihil aliud praeterea veniat secundum se in considerationem ejusdem scientiae. Atqui tales sunt tres mentis operationes respectu Logicae. Nam quidquid Logica directe considerat, ad illarum directionem spectat, nec aliud praeter easdem respicit tamquam formale objectum, non voces, non res, sive secundum esse physicum, sive secundum esse intentionale consideratas, nec ens rationis objectivum. Ergo tres illae operationes sunt objectum adaequatum Logicae (4).

Probatur itaque β), nempe tres operationes intellectus secundum rectitudinem et artificium proprium esse objectum formale Logicae.

(1) *Log.* disp. 1, sect. 2, n. 10, 11.

(2) Apud Amic., *Log.*, tract. 1, quest. 5, dub. ultimo.

(3) Vide Lossada, *Log.*, tract. 1, disp. 2, cap. 7, n. 25; Semery, *Log.*, disp. 1, quest. 2, art. 9; Rhodes, *Philos. Perip.*, lib. 1, disp. 1, quest. 1, sect. 2.

(4) Cfr. Rhodes, loc. cit., *Conclus.* 4.^a; Lossada, loc. cit., n. 38.

1.º Auctoritate S. Thomae: *Cum Logica dicatur rationalis scientia, necesse est, quod ejus consideratio versetur circa ea, quae pertinent ad tres praedictas operationes rationis* (1), quas ibidem commemoraverat S. Doctor.

Auctoritas
S. Thomae

Et alibi Logica definitur ab Aquinate: *ars directiva ipsius actus rationis, per quam scilicet homo in ipso actu rationis ordinate et faciliter et sine errore procedat. Et haec est ars Logica, id est, rationalis scientia, quae non solum rationalis est ex hoc, quod est secundum rationem, quod est omnibus artibus commune; sed etiam ex hoc, quod est circa ipsum actum rationis, sicut circa propriam materiam. Et ideo videtur esse ars artium, quia in actum rationis nos dirigit, a quo omnes artes procedunt. Oportet igitur Logicae partes accipere secundum diversitatem actuum rationis. Sunt autem rationis tres actus etc.* (2). En tibi proprias notas formalis objecti scientiae: esse nimirum id, circa quod ex instituto versatur illius consideratio: esse id, in quo per artem facile, ordinate et sine errore exercemur; esse id, unde Logica suum sortitur nomen ac distinctionem a caeteris artibus; esse id, cujus partium diversitas partes scientiae diversificat (3).

Quae si nondum satis perspicua sunt, accipe aliud testimonium: *Ordo... quadrupliciter ad rationem comparatur. Est enim quidam ordo, quem ratio non facit, sed solum considerat, sicut est ordo rerum naturalium. Alius autem est ordo, quem ratio considerando facit in proprio actu, puta cum ordinat conceptus suos ad invicem, et signa conceptuum, quae sunt voces significativae. Tertius autem est ordo, quem ratio considerando facit in operationibus voluntatis. Quartus autem est ordo, quem ratio considerando facit in exterioribus rebus, quarum ipsa est causa, sicut in arca, domo. Et quia consideratio rationis per habitum perficitur secundum hos diversos ordines, quos proprie ratio considerat, sunt diversa scientiae. Nam ad Philosophiam naturalem pertinet considerare ordinem rerum, quem ratio humana considerat, sed non facit, ita quod sub naturali Philosophia comprehendamus et Metaphysicam. Ordo*

(1) Lib. 1. *Periherm.*, lect. 1, initio.

(2) S. Thom., lib. 1. *Poster.*, lect. 1, initio.

(3) Lossada, loc. cit. n. 25.

autem, quem ratio considerando facit in proprio actu, pertinet ad rationale Philosophiam, cuius est considerare ordinem partium orationis ad invicem, et ordinem principiorum ad invicem et ad conclusiones. Ordo autem actionum voluntariarum pertinet ad considerationem moralis Philosophiæ. Ordo autem, quem ratio considerando facit in rebus exterioribus constitutis per rationem humanam, pertinet ad artes mechanicas (1).

Dices, Logicam dirigere actus rationis, non ut artefacta, sed ut actiones artificis, ex quibus in objecto cognito resultat artificium, sicut artes fabriles v. g. dirigunt actiones fabri, non ut artefacta propria, sed ut id, quo artefacta efficiuntur, nam per operationem artificis resultat in materia artificium intentum. Et ratio hujus interpretationis est, quia ex ipso S. Thoma (2) Logica est de actu rationis, sicut ars ædificatoria de actu manus. Atqui ars ædificatoria est de actu manus non tamquam de arte facto proprio artis ædificatoriæ, sed tamquam de actione artificis, quam dirigit, ut artefactum, domum nempe, faciliter et ordinate construat. Ergo nihil conficitur ex testimonio S. Doctoris.

Resp. neg. assertum et interpretationem. Nam Angelicus ibi per actum manus non significat meram actionem transentem manus, sed ipsum opus manu factum, nempe artificium domus. Non enim actionem præcisam ab opere dirigit ars fabrilis, sed actionem terminatam ad opus. Id quod multo manifestius apparet in postremo loco, quem exscripsimus ex libro primo *Ethicorum*, in quo disertè dicitur artes mechanicas respicere ordinem ipsum quem ratio considerando facit in rebus exterioribus; itemque ordinem, quem ratio facit in proprio actu, pertinere ad Logicam. Non ergo Logica dirigit actus intellectus solummodo ut actiones artificis, sed ut artefacta; nec solum ut aliquid, ex quo in objecto resultat artificium, sed ut aliquid, quod in se ordinandum et recte faciendum in seipso est.

(1) S. Thom., lib. 1.º *Ethicor.*, lect. 1.^a initio.

(2) Sicut igitur ex hoc, quod ratio de actu manus ratiocinatur, adinventæ est ars ædificatoria vel fabrilis, per quas homo faciliter et ordinate hujus actus exercere potest, eadem ratione ars quedam necessaria est, quæ sit directiva ipsius actus rationis... S. Th., Lib. 1.º *Poster.*, lect. 1, initio.

Prob. 2.º Logica respicit pro objecto formali modum sciendi. Sed quidditas modi sciendi proprie convenit tribus actibus intellectus. Ergo (1).

Major in confesso est apud omnes, etiam apud Thomistas.

Minor probatur. Modus sciendi sic communiter definitur: oratio ignoti manifestativa (2). Atqui nulli rei magis convenit esse manifestativum ignoti, quam actibus intellectus; nam sunt signa formalia, quæ immediate et formaliter objectum menti patefaciunt, notumque de ignoto reddunt, dum signa instrumentalia non nisi mediante formali manifestare illud possunt, docente S. Thoma: *Manifestatio per se non invenitur nisi in intellectu; si enim aliquid, quod est extra intellectum, manifestare dicatur, hoc non est, nisi secundum quod ex ipso aliquid in intellectu relinquatur, quod postea est principium manifestativum in eo; proximum ergo manifestans est in intellectu, sed remotum potest etiam esse extra eum* (3). Ergo.

Probatur præterea eadem Minor principalis syllogismi in hunc modum. Modus sciendi ex communissima sententia dividitur in definitionem, divisionem et argumentationem. Atqui ratio definitionis, divisionis et argumentationis convenit actibus intellectus.

Sane in primis definitio est oratio explicans essentiam rei. Atqui hic actus mentis, exprimens *animal rationale*, est oratio, id est, signum complexum, explicans ac distincte detegens essentiam hominis. Ergo. Hinc solemne fuit antiquis definitionem, sicut et conceptum ac terminum, dividere in *formalem* et *objectivam*; et formalem quidem dicebant actum mentis (vel etiam complexum vocum, si de orali definitione sermo erat) exprimentem essentiam rei. Hæc eadem, ut patet, locum habent in divisione.

Deinde propositio ex Aristotele et S. Thoma est affirmatio aut negatio alicujus de quopiam, aut etiam oratio verum vel falsum significans. Atqui hæc definitio propriissima est

(1) Cfr. Lossada, *Logic.*, tract. 1, disp. 2, cap. 7, n. 29, seqq.

(2) Vide Joann. a S. Thoma, lib. 2, *Summular.*, cap. 2; *Complutens.*, *Log. Proem. Præambula de Modis sciendi...*

(3) S. Thom., *de Verit.*, q. 4, art. 3.

actus mentalis, immo prima nonnisi improprie objectis aptari potest. Præterea affirmatio et negatio apud Logicos perinde est ac *compositio* et *divisio*. At *compositio* vel *divisio operatio quædam est intellectus* (1) ut scribit S. Thomas. Hinc idem S. Doctor ibidem docuit: *Propositionis per intellectum componentem et dividendam formata compositio in ipso intellectu existit, non in re, quæ extra animam est* (2).

Confirmatur hæc doctrina relate ad definitionem et propositionem auctoritate expressa S. Thomæ: *Intellectus sua actione formal rei definitionem, vel etiam propositionem affirmativam seu negativam. Hæc autem conceptio intellectus in nobis proprie verbum dicitur: hoc enim est, quod verbo exteriori significatur* (3).

Denique syllogismus et ratiocinationem esse actus intellectus patet ex ejus definitione. Nam *ratiocinatio est*, inquit S. Isidorus, *rationalis, subtilisque disputatio atque a certis ad incertorum indagacionem nitens cogitatio*. (4), quæ est S. Augustini definitio (5): vel ut ait S. Thomas, *ratiocinatio... est quidam motus intellectus transeuntis ab uno in aliud* (6).

Et idem dico de demonstratione, quam definit Aristoteles *ratiocinationem eam, quæ scientiam efficit; eam vero scientiam efficere dico, quam scimus eam ipsam habendo* (7) quasi diceret demonstrationem esse eum actum cognitionis, quem cum in mente habemus, *scire* dicimur, vel scientes fimus, ut etiam interpretatur Angelicus (8). *Est ergo syllogismus actus rationis* (9).

Hæc adeo perspicua sunt, ut frustra conentur in alienum sensum detorquere quidam Thomistæ, dicentes «hæc nomina *definitio, propositio, syllogismus, demonstratio*, et similia

(1) S. Thom. 1.º *Contr. Gent.*, cap. 58, n. 6. *Item, intellectus.*

(2) S. Thom. loc. nup. cit., n. 5. *Amplius, propositionis.*

(3) De *Potentia*, q. 8, art. 1, corp.

(4) Lib. 1.º *Differentiarum*, n. 490.

(5) De *Immortalitate Animæ*, cap. 1, n. 1.

(6) Lib. 1.º *Contr. Gent.*, cap. 57, n. 6. *Præterea, omnem motum;* Cfr. S. Thom. 1. p. q. 58, a. 3, ad 1.^{am}

(7) Arist. lib. 1.º *Post.*, cap. 2.

(8) Lib. 1.º *Poster.*, lect. 4, paragr. f, g.

(9) S. Thom., *Opusc. 47. De Natura syllogismorum initio.*

vere et proprie convenire objectis prout ente rationis investitis, at rationis actibus nonnisi *improprie, representative, causaliter* aut *vialiter*; sicut hominis nonnisi *representative* dicitur homo, et actio ædificantis nonnisi *vialiter* aut *causaliter* continet artificium domi. Hæc illi: quibus nihil repugnantius doctrinæ D. Thomæ et Aristotelis nuper allegatæ, necnon definitionibus modi sciendi et ejus specierum... Sepsito partium studio, considera utrum lapis v. g. quadam entis umbra fædatus vel, si mavis, ornatus, vere et proprie sit oratio ignoti manifestativa, aut explicans essentiam rei, aut affirmatio vel negatio aut ratiocinatio, secundum quam scimus, in quantum ipsam habemus. Hoc profecto non minus absurde dixeris, quam quod in Grammatica non voces, sed objecta fictionibus obsita, sint *nomen, verbum, participium, oratio*; vel in Poetica sint *pes dactylus, spondeus, choreus, aut versus sapphicus, jambicus* etc.» (1).

«Apud ipsos Thomistas *definitio formalis, propositio formalis, syllogismus formalis* sunt actus intellectus, nam intentiones in objecto factæ, solum dicuntur *syllogismus objectivus, definitio objectiva* etc. Numquid similiter actio ædificantis vocabitur *palatium formale*, aut imago Cæsaris *Cæsar formalis*?»

«Certe Scholæ usu tritissimo additum *formalis* non alienat significatum nominis, sed propriam designat acceptionem, ut cum dicitur objectum *formale*, constitutum *formale*, calor *formalis*, etc. Immo si calor idem diceretur *formalis*, simulque pure *vialis* aut *causalis*, manifesta foret implicatio in terminis. Par igitur implicatio est, dum rationis actus vocatur *definitio formalis*, simulque pure causaliter aut vialiter convenire ipsi dicitur nomen *definitio*» (2).

Prob. 3.º Actus voluntatis secundum moralem rectitudinem sibi propriam sunt formale objectum Moralis Philosophiæ. Ergo pariter actus intellectus secundum proprium sibi artificium sunt formale objectum Logicæ.

Consequenter patet tum ex simili modo procedendi utriusque scientiæ, tum ex auctoritate S. Thomæ docentis,

(1) Lossada, loc. cit., cap. 7, n. 33.

(2) Lossada, loc. cit., cap. 7, n. 34.

sicut ordo actionum voluntarium pertinet ad considerationem Moralis Philosophiæ, ita ordinem, quem ratio considerando facit in proprio actu, pertinere ad Logicam (1).

Antecedens vero licet negetur a quibusdam Thomistis, probatur tamen primo ex eodem S. Thoma sic concludente in loco nuper citato: *Sicut igitur subjectum Philosophiæ naturalis est motus vel res mobilis; ita subjectum morali Philosophiæ est operatio humana ordinata in finem, vel etiam homo prout voluntarie agens propter finem* (2).

Probatur deinde antecedens, quia cum Philosophia moralis sit scientia practica (3), formale illius objectum debet esse aliquid operabile ab ipso cognoscente. Atqui nihil huiusmodi dari potest præter actus voluntatis rectos et ordinatos in finem, Ergo...

Confirmatur eadem assertio ex eo, quod sola rectitudine propria actuum intellectus plene obtinetur institutum Logicæ. Id enim sibi propositum habet Logicæ, ut usum rectum rationis doceat, viamque tutam ad veritatem aperiat remota confusione, ambiguitate atque errore, neque enim ob aliud vocata est *Ars artium, Instrumentum et Organum scientiarum, Scientia Rationalis et Magistra mentis*. Atqui quamvis nihil dicitur Logicæ præter illum specialem modum representandi, qui proprius est definitionis formalis, syllogismi formalis, demonstrationis formalis etc., jam satis docet ad rectum usum rationis obtinendum, veritatemque assequendam sine confusione et errore, qui cum eo modo representandi minime cohæret. Ergo...

Confirmatur etiam ex eo, quod rationis actus dirigibiles sunt propter se directione sistente in ipsis tamquam in fine proximo atque intrinseco, ac proinde dignæ sunt, quæ arte aliqua tractentur per se et propter se, cum potissimum integræ artes instituantur propter actiones saltandi, citharizandi, equum moderandi, et alias mere ludicras. Atqui ad quam aliam artem, quæso, spectare tales actus possunt nisi ad Logicam? (4).

(1) Vide S. Th., lib. 1. *Ethicor.*, lect. 1, initio.

(2) S. Thom., lib. 1.º *Ethicor.*, lect. 1.^a initio.

(3) Vide superius dicta num. 301 et 302.

(4) Lossada, loc. cit., cap. 7, n. 37.

Denique probatur, quia singulæ tres operationes suam habent scibilitatem propriam ac dirigibilitatem, et singulæ ne errent, distinctis egent regulis ac directione. Ergo omnes tres operationes secundum propriam rectitudinem sunt objectum formale Logicæ.

Antec. satis videtur patere quoad 2.^{am} et 3.^{am} operationem, ac probatur manifeste ex iis, quæ disputari solent circa illas, ac potissimum ex regulis conversionum, oppositionum, syllogismorum etc.

Probatur autem speciatim de prima operatione propter illos, qui eam excludunt a formalis objecti ratione. Eatenus prima mentis operatio non foret formale objectum Logicæ, quatenus non posset regulis et arte dirigi. Atqui falsa hæc ratio est.

Sane ut operatio arte dirigatur, requiritur quod variis modis, bene et male, elici possit, ac proinde in ea elicienda possit agens rationale errare, atque a fine suo deflectere. Atqui talis est prima mentis operatio. Nam prima mentis operatio vel est complexa vel incomplexa. Et in incomplexa errare posse hominem manifeste probat definitio, in qua formanda potest intellectus errare, ac porro sæpissime errat, ut patet experientia, vel adhibendo genus remotum pro proximo, accidens loco differentiæ essentialis ac specificæ, vel addendo superfluum, vel detrahendo necessarium, vel etiam copulando inter se prædicata contradictoria.

Nec dicas cum Hurtado Logicam solum agere de definitione in ordine ad iudicium, in quo Definitio prædicetur, atque adeo nonnisi prout est pars propositionis. Nam licet prima operatio ad secundam ordinetur, sicut etiam secunda ad tertiam, tamen suam postulat propriam perfectionem, a qua deficere potest ex defectu directionis. Sicut etiam partes cujuslibet artefacti, etiamsi ad totum conflandum ordinentur, suam directionem peculiarem postulant, ut affabre construuntur. Quare docet S. Thomas in definitionem cadere posse falsitatem aliquam (intellige inchoatam, radicalem seu virtualem, quæ etiam extra iudicium reperiri potest) non solum secundum quod intellectus definitionem, unius attribuit alteri, ut si definitionem circuli attribuit homini, sed etiam secundum quod partes definitionis componit ad invicem, quæ simul sociari

non possunt; sic enim definitio non solum est falsa respectu alicujus rei (cui nempe attribuitur per iudicium), sed etiam est falsa in se, ut si formet talem definitionem: animal rationale quadrupes, falsus est intellectus sic definiendo (1).

Patet idipsum de apprehensione incomplexa, qualis est ea, per quam formatur *genus*, *species* et cætera prædicabilia. Nam in his quoque formandis errare potest intellectus. Intellectus enim formaturus genus proximum hominis, quamvis advertat convenientiam illius cum brutis in operatione sentiendi, non est necessario determinatus ad apprehensionem *animal*, quæ sola tali generi est apta, sed potest aliquam aliam elicere ex his, *Animalia*, *sentiens*, quarum neutra est utilis; altera quia multitudinem exprimit, altera, quia fertur in accidens. Ut igitur intellectus, omissis inutilibus apprehensionibus, utiles seligat, prædoceri debet, quas condiciones exposcat apprehensio formatura genus, aut aliud quodvis prædicabile, ac proinde regulis eget, quæ revera dantur in tractatu de *universalibus* ac *prædicabilibus*, qui ad simplices apprehensiones pertinent (2).

§ IV.—JUDICIUM AUCTORIS.

354. Jam de hac controversia ita iudico: α) In primis certum non est *genus*, *speciem* etc. et generatim universale constitui formaliter per ens rationis. Sunt enim de hac re variae opiniones, quemadmodum suo loco innuimus (3).

β) Etiam si in conficiendis artefactis logicis occurrere possint entia rationis, fingendo entitates vel relationes, ubi nullæ sunt; immo etiam si admittatur *genera*, *species* et reliqua, de quibus agit Logica, formaliter constitui per ens rationis, certum videtur Logicam de hoc non curare, nec tractare illa, prout entia rationis sunt. Unde sunt plures tractatus Logicæ, qui nec quidditatem entis rationis explicant. Et certe, omissa hac tractatione, quæ ad Metaphysicam spectat, et ignorato

(1) S. Thom., 1. p. q. 17, art. 4 corp.
 (2) Lossada, loc. cit., cap. 7, n. 3-9. Cfr. Semery, *Trienn. philos.*, tom. 1, *Logic.*, disp. 1, procem. quæst. 2, *Omitto hic examinare* etc., et alii auctores supra citati.
 (3) Vide supra num. 177.

prorsus vel nomine entis rationis, æque bene præcepta logica cognosci possunt.

γ) Sed quoniam negari nequit innumera tractari in Logica, quæ a multis Philosophis dicuntur entia rationis v. g. *genus*, *species*, *subjectum*, *prædicatum* etc. eorumque cognitio necessaria prorsus est ad præcepta Logicæ capienda; nec negari item posse videtur, actus rationis omnino a Logica considerari, actus quippe intellectus sunt *definitio formalis*, *propositio*, *sylogismus*, *ratiocinatio* etc., ut apparet ex horum definitionibus: dubium esse potest, quid horum primario et directe spectet ad considerationem Logicæ.

Artificium ac rectitudo actuum rationis consistit in modo representandi objecta. v. g. artificium definitionis situm est in brevi representatione prædicatorum essentialium eorum, in quibus res similis est aliis, (hæc vocantur *genus proximum*) et eorum, in quibus discrepat ab omnibus aliis (et dicitur *differentia ultima*). Similiter artificium syllogismi stat in certa representatione præmissarum, quæ vel affirmativæ sint, vel partim affirmativæ, partim negativæ, certamque habeant quantitatem ac terminorum dispositionem: in quo omnes conveniant, necesse est.

Quoniam ergo conceptus non «dicuntur ordinati quasi entitative, sed quasi representative et respectu objectorum, circa quæ versantur,» concludit Joannes a S. Thoma, «ergo principaliter respicit Logica ordinationem objectorum, formalem autem tendentiam et representationem conceptuum, ut medium attingendi ista objecta ordinata» (1). Item quia «Logica non docet elicere (actus intellectus) quantum ad suam entitatem, sed ut artificiose disponantur, et quia dispositio artificiosa non aliter invenitur in actibus, nisi in quantum attingunt objecta ordinata et disposita; idem est dirigere Logicam intellectum, ut eliciat actus suos artificiose, quod objecta ipsa præponere, circa quæ actus scientiarum eliciantur, atque adeo primo et per se Logica attingit intentiones secundas, quibus objecta ipsa formaliter dicuntur ordinata» (2). Et similia habet P. Sylvester Mauri.

(1) Loc. cit. paragr. *Sed contra primam solutionem est.*
 (2) *Ibid.*, *Contra secundam solutionem est...*